

~~7.14-10~~

~~44~~

M. JANDAROV

ВЦК НА

„MAKAŽOJŇ IMAM“

(PJESA)

118 / 183



Noxçobizorbu „Serlo“
Sölžan-Ghala. 1931.

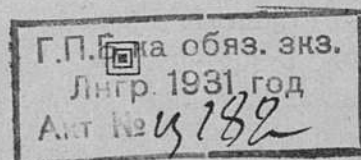
Чеч.
3-223

М. JANDAROV

ВЦК НА

„МАКАŽОЈЊ ИМАМ“

(PJESA)



Ииб. 713.

Noxčoblzorbu „Serlo“
Sölžan-Ghala. 1931.

КРАЙНАЦИЗДАТ.
ЧЕЧОБЛНАЦИЗДАТ „СЕРЛО“.

Магомед Этиевич Ундаров.

„Макажоевский имам“.
на чеченском языке.

г. Грозный, тип. Чечоблнациз-
дательства „Серло“.
Чечоблито № 337. Тираж 2.000.
Зак. № 182—1931 г.

DOVZITAR.

Komparties a, Sovetan yedilo a Leninan veset qo-
čuš dieš, socializma vajñ pačxalqieš hottoš, jartaškaš
kolxozaš joxkuš, šaxarškaš zavodaš-fabrikaš šorjieš, i la-
caluš kulakaš a, šaxarškaš xalxoj a toxabelira, socializ-
ma hottorna novqharlo jañ. Kulakaš a, xalxoj a vežirij
bu, qham a, din a vovšušlaš qhastar ducuš. Ja örsijñ
pačcaš, ja turkojñ pačcaš höttičxana bašxulla a ca xie-
taš, yäržiču nexiñ karaš yedil ditan megir dac žajnaš
boxuš, zaktaš txan karaš dita, mähdigaš a, mollanaš a
toxura sanna nax baan bita, nalogaš a, xajbanaš a, ku-
lakaškará ma jaxa, kolxozaš juqha a jala jaj, üš qhiexoj,
juqqhierxoj alie cärgi dya ma-lo, boxuš, mettax xajr
mollanaš a, kulakaš a. Vajñ pjesi thäx vücuš vu, che-
barlaš välla imam Soydiñ voy Sajpuddin.

Kulakaš a, mollanaš a, banditaš a „kolxozaš jexki-
čaš nax vajñ laamiera bevr bu, üš jaxkalie, yedil doxon
xovsan dieza vaj“, älla, imam väqqira.

Sovetan yedalo i žulikalla juj a xuuš, Sajputdin
yiexa-x ca vinij tieša, älla, šajna thie nax baxkitačaš,
čhebirloj kuru bevlira: „bolševikaš vajx qiera bella, ja
vajna düxilo a jalur jac cärgi, bolševikaš dya ghur bo-
luš a bu, kha xoquš“—älla, imam vaqqarna sixo jira
cara. Chieñ eskir miskiču nexiñ chij yanoñ luuš ša ca
xilarna, duqu duxu ghirtara: „imam Sajpuddiñ comguš
vu, i löraš thie vaita, to a vina sxa vaütur vu“, boxuš;
kulakaša provokaci xajira: „bolševikijñ nicqh bac, Kitaj
a, Ingils a, Polša a Moskoxcu qočuš boxku; Turkojñ
maxkaš voqquñ imam a välla, taxana-qana i sxa a qo-
čur vu“, boxuš.

Imam, dagču šajxulla dillaŋ malikaša lačqhiŋna viŋna, älla, dya viŋna xolbutaŋ yäš voluŝ tientag a väqqina vuxu valir.

5 soxtieŋ thom bira cu banditaša. Thäxxara a kara vieaŋ imam a, cüniŋ naqhostij a. Südieŋ imam ša yovdul vu comgila thie jieačaŋ bieŋ ša i humanaŝ lieloŝ vacara, boxuŝ, ša čha vaxitaŋara, boxuŝ hilla xijzoŝ välli-ra, amma, naqhostaša a, tiešaša ma varra guču väqqara Sajpuddin a, cüniŋ körtiŋ naqhost Mucha a, Nažna a.

Sovetaŋ zakon miskiču nexiŋ jöŋ larjieŝ xilarna, čhir jöquŝ ša ca xilarna, Muchiniŋ, Sajpuddiniŋ töpiŝ tuxuŋ sud a jina, Nažna, bodonie a, qierina juqha valina a voluŝ qhieŋ stag a xilarna thama juqhura, top a bujnaŋ läcca sxa valinieŝ a, qo šo bieŋ xan ca tuxira.

M. Jandarov.

1 janvar 1931 š.

Sölzaŋ-Ghala.

Juqhaǵ boluǵ nax.

1. **Yabdulla**—(chijnaǵ da, kulak, leqi a voluǵ, yār-
ziǵ maǵ joluǵ)—47 š.

2. **Mucha**—(kulak, juqqhierču dieghaǵ a voluǵ,
jocuǵ maǵ a joluǵ)—43 š.

3. **Bakar-Ǵāzi**—(kulak, sirjōlla maǵ a joluǵ, leqiču
dieghaǵ a voluǵ)—54 š.

4. **Jusup**—(kulak, leqi a voluǵ, jocuǵ sira maǵ a
joluǵ)—57 š.

5. **Šuyajp-molla**—(kulak, juqqhierču dieghaǵ, jexxi-
khajǵ maǵ a joluǵ)—64 š.

6. **Sajpuddin**—(imam, juqqhierču dieghaǵ a voluǵ,
jocuǵ maǵ a joluǵ)—36 š.

7. **Nutha Šaxtemirov**—(komsomoliǵ sekretar, ku-
lak, leqi a voluǵ, meqiš du, maǵ jāšša)—26 š.

8. **Ǵatu Bijmurzije**v—(juqqhierxo, leqi a vu, jo-
cuǵ maǵ a joluǵ)—41 š.

9. **Nožna**—(bednāk, leqi a voluǵ, jocuǵ maǵ a jo-
luǵ)—51 š.

10. **Satu**—(Yabdulliǵ khant, leqi a voluǵ, dālla do-
ghuǵ mieq a doluǵ)—18 š.

11. **Kerim**—(šozlughuǵ imam, leqi a voluǵ, lergana
maǵ a joluǵ, čoa a dūxina)—44 š.

12. **Israilov**—(komsomol, qhiexo, kuča thōxula juqh-
jixkana)—21 š.

13. **Ummalt**—(komsomol, juqqhierxo)—19 š.

14. **J/sov. preds.**ed.—(juqqhierxo, maǵ jāšša, mieqiš
du)—38 š.

15. **Moxmad**—(komsomol)—22 š.

16. **Asxab**—(komsomol)—23 š.

17. **Yusman**—(komsomol)—27 š.

18. **Žamola**—(kulak, verstana, voqquq, leqin a voluš, maž ju)—54 š.

19. **Solsa**—(kulak, loxoq a voluš, obu a jüxana, xäzi šieq ca alarna degi-baam a bieš, degli a voluš, jexaṇ maž ju)—43 š.

20. **Mazlak**—(GPU-ṇ upoln., juqqhierču dieghax a voluš)—35 š.

21. **Yalauddi**—(milicin načalnik, loxoq a voluš, daq-qijn mieqiš a doluš)—38 š.

22. **Jalx-vorh mincarlo a, ši-qo' GPU-ṇ eskir-xo a)**

23. **Nalajev**—(südin predsed., loxoq a voluš, verstana a voluš)—27 š.

24. **Xalqhaṇ qhanoj 2 stag**—(noxčijn belxilo a, axarxo a)—25—32 š.š.

25. **Tučajev Axma**—(prokuroraṇ metti, leqin a, verstana a, maž jäšša, dexin yäržin mieqiš a doluš, thärskana tužurka a jüxina)—42 š.

26. **Šeripov Denilbek**—(loxu a voluš, maž a jäšša, meqiš a doluš)—51 š.

27. **Südaṇ sekretar**—(koč a jüxana, mieq a, maž a jäšša)—24 š.

28. **Komendant**—(leqi a voluš, mincarlojn xorma a jüxana)—32 š.

29. **4—5 stag xexoj**—(chien eskirxo).



Surt 1.

Lamanxojn kulakan cha. Pienax töxxa a, podnar thieŋ a, chienqha tijsana a kuzuš. Bärchieŋ qozuš mažar top a, noxčijŋ tapča a, šalti a, tur a; zudarijŋ ši koč a, ghovtal a, čoa a. Nāyrieŋa qozuš nūr a, verti a dū. Podnar ulliera dya terxieŋ a ju. Carna thāx, laxaŋ pxeŋhiš, laqaŋ gōniš ju. Lättiŋ cxa žimiŋ sto; stolthāx samovar a, 7-8 staka a, zudarijŋ mačaŋ a božarijŋ kaloŋ a, 10—12 desiŋ šišnaŋ a, mogghur lättiŋ. Xevšana yāš. Mucha a, Jusup a, Bakara-xāzi a, Yabdulla a.

1 ragh.

Yabdulla. Subxanallah, miel doqqun huma du, qu munapiqhaša lielog. Ma hara moxk hallak bieš boxku hara bolševikaš. Vajŋ i dūcuš doluŋ ghuluq sixonca vaj dya ca doladaŋ, qara vajga kioxataš sxa a della, nalogaš jaxaŋ bolalaŋ, kolxoz boxuŋ i dyovš juqha daqqaŋ, vajx ša xirg xirdu, nax vajna thāxa a hüttur bac.

Mucha. Oxara a, sülijŋ maxkara a quza miel dieanaŋ adam doqqun huma du. Masso a qu munapiqhiex lataŋ luuŋ vu. Vajŋ Makažaŋ a, dijnna Čebarlaŋ a thie vieana miel voluŋ stag vagarvičaŋ, doqqun eskir xirdu. Hinci a secca dalanza du Sajpuddin, ja Kerim, cu šinnax imam mülxu xir vu. Šinnie a diezaŋ a dieza imamulla, qhüjsuŋ a vu.

Bakar-Xāzi. Vajŋ žajnaŋ älla a ma du, imamulla naxa vovš-vovšikara daqqaŋ ghiertaš qhüjsar du, älla. Suna baqhaŋa Sajpuddin xietara, hunda älčax, Ansadarču šajxaŋ turq i xilarna, duqux jolču zamanŋa xolbataŋ vulluŋ a i xilarna, naxalaŋ chie joqquŋ a i xilarna.

Jusup. Naxalaŋ dāržana xabar a, Sajpuddin imam ghottu, älla du, čündeli, vaj cunna thāx sovcaŋ a dieza. Qušara, ghurbanna dūš doluŋ xajba a, zakatana luŋ joluŋ huma a cxa tajna vovšux töxxa guljella a ju. Vaj sixo jaŋ jieza.

Bakar-Ĥāži. Yabdul vaxana Sajpuddin valoŋ vieza, mol-lie a sxa vola a oluš. Thöxula thie, vaŋ viezarg masso a zamanna a voghuš xilaŋ a vieza. Ghulluq dijaŋ a dücuš thäxa tiettaŋ ca dieza. Hoqu Muchas ma-baxxara, ghulluq sixonca ca xilaš vajx xirg xir du.

Jusup. Ghoš Yabdulla Sajpuddin a, Šuyajp a sxa valoŋ. *(Yabdulla xala-ghättana ara valaŋ volalo).*

Yabdulla. Qhajllax sxa vola er duq asa cüŋgi. Aša sa ma-xijza dielaš, so hinnci sxa voghur vu šuna. *(Yabdulla ara volu).*

Bakar-Ĥāži. Mucha, hoqu ghulluqaŋ kügilxo xo xilanza ver vac, äxa čieqdaqqaŋ a dieza hara ghulluq. Sajpuddin sxa vie čax asa qhamel dir du cünci, aša thie todaŋ dieza.

Mucha. Sajpuddinca doluŋ huma čhoghun dücuš du, i, muxxu a dijiči a, naxalaš chie joluš vu, cunna thäxa nax hüttar bu, vaj hinci čhagh dina thie dillaŋ dieza cunna, imamulla.

Jusup. Daqhaza ma-valarg, duqu ladöghuš vu-q, deliera xaam guču balarie xöžuš. Cunna töluš derg-m, bolševikiŋ, kolxozas boxuš doluŋ dyovš juqhu dalaliŋ ghulluq čieqdaqqar dara. *(Ču voghu Šuyajp molla, 64 šo a doluš, joqquŋ khejŋ maž a joluš).*

Šuyajp. Assalom-yalajkum, bart cxa' bojla vajŋ qöllaŋču dala. *(Masso a xala a ghovttuš).*

Massara a. Voyalajkumus-salom. Xo marša a löliŋla.

Bakar-Ĥāži. Šxanieša vala Šuyajp-molla, *(bärčieša a väqqana, khiel ghajba a billana, oša xoütu. Cunna ullie Bakar-Ĥāži, cunna laxxa Mucha a, Jusup a oša xovšu).*

Mucha. Šuyajp-molla, Sajpuddinca, ja Kerimca vaj ima-mulla čieqdaqqaŋ dieza, bilggil baqh du, Tur-kojŋ maxkaš imam valar a, i imam, kerista ieqqa a vina, Deghistanaš busulbaŋ yedil hottor doluš xilar a. Üstamalaš kommunistas bojuš bu

bax. Kitajņ pačxalqieš ghalaghazaqijņ yedil xilar a baqh du. Duqu kommunistas a boj'uš, vajņ pačxalqana ču baxka bu.

Jusup. Doqqun huma du-qa, qu munapiqhaša qu vajņ maxka daržina dyovš. Kolxozas joxkuš, qhiexojuqqhierxo boxuš cheriš a texkina, xajbanaš a, mašinaš a jella övřiza bexiņ cara, hara vajņ munapiqhaš. Bilggil baqh du, Moskoxxox joluņ kommunistiņ joqquņ s'jezd, partina düxil böllars tolaņ a ca tolaš dya jalax, vaj daxxa devlla.

(Ču voghu Yabdulla).

Yabdulla. Šuyajp-molla, xö sxa qeči? Sajpuddin hincci sxa voghu. Tamaša bu-qa cunax tiešša vaj yaņ megir delaš, hunda älči, masso a i komsomolaš a, kommunistas a xulu-qa i volčox: hinci a vara cu komsomoliņ txamda Šaxtamaraņ voy cärgaš.

Šuyajp. Ja robbi vezin deli, miel doqquņ huma du-q qu bolševikaša lielorg: hincci so sxa voghuš, 2-3 bye bežina dara lāxkana düguš, carna juqhaš 7-8 bugha ju baxara, qiņ derš, ša derriš, daqqiņ doghmuš a doluš, cāxana basax a doluš, xelij dara. Hara huņ du ālla xättičax: kolxoz-m ca elira, cunax terriņ chie jāqqira...

Mucha. Sovxoz boxuš qiņ cxa talu a du, i ālla xir-du xuna.

Šuyajp. Baxaņ a baxara xuna sovxoz jillaņ doxku šas; vajņ maxkaš doxnuņ hu tadaņ.

Jusup. Txaņ cxa' vu, šux oluš iexdelaš a, cu komso-molaš juqhaš. Hince axčanaš döqhuš i baxna do-luš, suna a, so sanna volčunna a axčanaš deliņ.

Bakar-Ķāži. I tqhej cāacca tümi darij i?

Jusup. Dar-dera.

Bakar-Ķāži. I qāčča-q suna hara yedil höttičaxana. Qoz-lughču degi dālčax xanal du boxuš vajņ žajnaš ma-diccara, asa txajņ ghulluq dira. (Ču voghu Soydiņ Sajpuddiņ a, cünci cāāni Šaxbolataņ, Nožna a).

Sajpuddin. Assalom-yalajkum, bart cxa' bojla vajñ nicqñ bolču dala. (*Masso a xala ghättana*).

Massara a. Vayalajkum-salom. Marša voghiyla xo Sajpuddin, (*mara lölxu šinnie a. Sajpuddin bärčie a voqqij, cunna ullie Suyajp-molla a, Bakar-Ĥäži a, Mucha a, Nožna a, Jusup a oxa xovšu, laxxa välla Yabdulla a xuuš*).

Bakar-Ĥäži. Sajpuddin, vaj hara ghulluq dücuñ duqu xan ju, hara naxala a, yedalie a der du, hara vaj dya doloñ dieza (*ču voghu kulak Ĥatu a, komsomolijñ sekretar Šäxtimarañ voy Nutha a*).

Ĥatu. Assalam-yalajkum, die dikiñ dojla šuñ qöllañču dala.

Massara a. Vayalajkum-salom (*šinnie a mara a lilxana, oxa xövšin, laxoñ bevlla*).

Bakar-Ĥäži. Hinci vaj hara dya ca doladañ, jäxkana nalogaš a ju, řajbanaš guljie älla kixataš a däxkana, naxana guču der du, vaj cxa bolčuška-ra bien i humanaš ca jaxar, thaqqa, üš vajna thäxa a hüttur bac.

Šuyajp. Ĥañ daša-juqqhiexula cxa' er du asa: sijsara istiřaratañ lamaz a dina, oxa vižana vara so. Delie, orcu qiadie ař, txañ moxk hallak ma-xilita ař, boxuš, masso a adam dara. Massara a cxa bossa joxuš Sajpuddinañ chie a řara. Ĥalxara deli, šozlughuñ xo bařana doluš moxk parghat belira vajñ.

Mucha. Ĥažal xo, Sajpuddin, xo vüzšana imam ca xilarx, dala řa řañ a, txañ a cřabossa dagču dižina du, xo imamañ koga metti verg vu älla, Turkojñ maxkañ imam valar baqh du. Čeriñ paččaxañ metti voluñ Kimal-paša dinna döxil vara, hinci i thie tajna. Kommuništaš a vovšuřca ijghana qu vajñ pačřalqieř. Hinci qu joquču s'jezdieř üš tolař, thaqqa a ma vu xo a, txo a irs doluš, veřin dāxnij a karař xir du vajñ, qin a dünienañ irs thie a doghur du.

Jusup. Nutha a vac šuna vajna dijañ huma docuš.

Āatu. Sajgañ ragħ jacañ a ār asa:—vaj hara ghulluq dolijna $1\frac{1}{2}$ but ca qoččuš xañ ju. Vajñ ghulluq naxala der du. Vajgaña buñ boluš du, hinci hara dya doladar.

Nutha. Tükina doütuš khadinaš a, mačaš a, dama a, šiekar a du, thaqqa, döqhuš axčanaš a du, qhiexošna a, juqqhierxošna a dužañ šajba iecañ, älla. I axčam vaj vešlaš dütur dara, khadij tükina qäččaš, naxa vajna i qoččur dac.

Šuyajp. Hor cu tajpana juqha joghuču humano, nax vajna düxil boxu, nax evxiza bovlü. Sovxozana, älla dalijna šajbanaš sanna, kolxoz jilla, älla, bolševikaša naxana juqha qin a axča a, dāxnij a, mašinaš a jāxčaš, cunaxa, yedalie a ca xöžuš, šāš dya doxur du vaj qu maxkara.

Āatu. Qu yedilo, cu tajpana bolču naxiera dya jöxuš humma a jac, šāš thie laš bien, amma, vaj sanna dolčuškara dyajoqqu, lañ humma a ca lo. Vajga naxana a, yedalna a düxilo jalur jac, naxana i ghulluquš ma-darra dovzali, vešin ghulluq dya doloñ dieza. (*Sojpuddin ghilin uzum bieš, zikirie a virzina, liestan a liestaš ya*).

Jusup. Stoxku zudaršna poltonaš jiqhara, cu ghulluqo a dikki adam düxil däqqira vajna. Hinci bežniš a, axčanaš a juqha doluš lätta vajna, üš juqha dalaro adam vajna düxil a doqqu du.

Nutha. Qhiexoškara nalog ma-jaqqa, juqqhierxošna sov-naxa humma a thie a ma toxa, jaqqijn gholienaš a jie carna; šajbanaš a ma doxijla, čhagham bina doloñ (kontraktaci), älla dieana kixataš du. Hinci, ghulluqana thie tayan boxku bolševikaš. Aša jücuš joloñ sjezd čieqjälla, partin kügilla toxura ma-darra disina, carna juqhaš xilla, düxil bovlan biezam boluš berš, qherin a xilla, šajn ghalataš a devzana, thie birzina.

Yabdulla. Suna a möttu, vaj thäxa dusuš du.

Jusup. Vaj toxa dalaņ dieza.

Nožna. Sajpuddin šeqhil doluš stag vu, aša hinci jūxar lācca nieqh adamašna zulum thie dalaņ nieqh bu. Imam deliera xilaņ vieza, aša xaržarx ja i imam a vac, ja xilaņ jiš a jac. (*Ču vughu cxa khant, 15-16 šo doluš*).

Satu. Dada, xōga ara vala boxu. (*Yabdulla ara volu, cūnci khant a ara veli*).

Sajpuddin. Šuņ doluņ dāxnij a du saņ, šuna sanna dōzul a, dūnie a, dūnienāņ dāxnij a dieza suna, kolxozaš jaxkaņ ma-böllin, dikki huma oxa jillaņ jiezij a xāa suna, amma, qu soxtu, cqha delica qhamel ca dičaš, sajna thie humma a lacaņ jiš a jac. Txan vežirij a, šičoļ a bu qu Nutha-ghārcan-na cāacca ghulluquš lieloš, cara dijcarieš, ceriņ nicqh qočur bu, cu kolxozaška vaj a, vaj sanna derš a ozaņ. Suna baqhaša cxa žimma ladoghar xietara.

Mucha. Qu Makažojņ maxkaš 100—200 Noxčijņ-čūra a, Sūlijņ maxkara a bāxkana nax bu, qu maxkaš qo-vi' bye stag vovšux qietta oxa xi'čaš, cāana a paččašaņ nicqh qočur bac, vaj doxoņ. Masso a nieqh dya lācca oxa xōjšačšana dovlu vaj. (*Ču voghu Yabdulla*).

Šuyajp. Novqharlo jien joluņ staggax vacarij i?

Yabdulla. Kerim a, cūnci cāāni Asxab a vara, ču a ca bāxki ūš, qu ghulluqaņ xōqhieš qhamel a dina, dya baxa-q.

Nožna. Hara Sajpuddin vita, cūnci lieladie šešiņ ghuluq. Txuna, txešiņ čenna a miskiču naxa nayalt oluņ huma ca dieza. Hara žimiņ a vu, aša lieloš doluņ huma ja deliņ dōxi a dac, ja nexiņ dōxi a dac, šešiņ humanna lielaš nax du šu.

Ķatu. Nožna, aša dūcurg baqhaš a dac: txo vajņ moxk hallak xūluš bolluņ dieli i khielxara baqqaņ ghier-ta. Kolxozaš a, artelaš a, ālla, bolševikaš dya bo-labelčaš, miel joluņ huma dya joqqur ju, zudarij

juqhura xir bu, iškolaška qüjlar bu, vajna juqha a iškolaš jalor ju.

Bakar-Ėāži. Qana lieraču qhiematan dijnaš, busulban din boxarna huŋ alaŋ dieza vaj. Ėovsal, vajŋ zudarij poltonaš a jūxana, gölliec joghuš kučamaš a jūxana, čuxtanaš dya a tisina, ara bövlla. Šojtha juqhu dieana.

Sajpuddin. Qo die-büsij læcca so xolbuta vör vu, marxa ca doxoš, qhuryanaš döšuš, delie purba döxur du asa. Ansadarču šajxo älla doš du: „xolbutaš, marxa багаš a doluš, istiřarat lamaz a dina viž-či, cunna baqh derg ca gaŋ jiš jac. Imamulla sögaš düsardüj a xäa suna, ämma, zama dala toxaŋ jieza, cu deliŋ purbanca vaj lielaš xilčaš.

Šuyajp. Vajna xaŋ jälla xaŋ ju; vaj, doya a dina chaccha daxča megir du.

Bakar-Ėāži. Baqhaš du. Doya diel äxa, Šuyajp.

Nožna. Der ma-die-q hara zulum čieqdaliŋta alie-m. Aša doya daš a asa-m, „ma ämin boxur du-q“.

Mucha. Nožna qu ghulluqieŋ ca qöu, hara vaj massarna a pajda boluš ghulluq du.

Sajpuddin, äxa ajäa boxxuŋ ghulluq a die, thaqqa a, thaäa a ma-tietta. Ėo volču duqu adamaš öxu, xaŋ xaržaš a duqu xülu, hara 40 tümi axča a du xuna, qiŋ thie a xirdu xuna. (*Sajpuddina axča šäa iŋciŋ. Axča juqhaš ma-dajŋ Nožna äala a iqqana*).

Nožna. Jamartlo, jamartlo. Noxčiŋ moxk hallak bieš doxku šu. Asa naxala doxur du šu. Šuŋ ja imam a xir vac, ja äša lielorg doš a dac.

Šuyajp. Dala älla doš du, Nožna, yelam stagie lađöggharg, co bijcanču nieqha, šiena thie vieanarg, exirtaš daržieš xir vu, dünienan irs xir du. Ėažal xo, qu bolševikaša hara dünie a hallak dir du: masso a stag vaxarx voxina, xaŋ miel derg dya doqqu, zudariŋ ghulluq eväza däqqina. Goj äuna, cäa a zuda čuxta jixkana? Komsemoi a, komi-

munist a älla i juqhu a däqqina, lamazax nax bāxxa. Masso a, boxurg sanna, oburg välla. Kol-xozaš boxuŋ i dyovš juqha dalina. Nalogaš a, xajbanaš a doxu. Thargha, choka, näy xajŋ laa-mieš cāanxa a daŋaŋ jiš jac xan. Juqhura bazarš dya jāxxa. Khadij dac. Zudariŋ kučamaš gölliec joghu. Zudarškaš paltonaš ju lieloš. Vajna thie imam a voghur vu, Turkojŋ maxkara i imam šxa qaččalc Sajpuddina lieloŋ dieza hara ghulluquš, vajŋ maxkaš busulbaŋ yedil a, huttur du, Sajpuddin paččaš ca xilax a, cūniŋ pomošnik a xir vu.

Nožna. Hara cāajtta šo du hara yedil vajna thāx doluŋ, sōgara a, ja so sanna volčūngara a misqhalaŋ-zarratal huma jāqqana jac. Šozzu-quzzu max bocuš khadijnaš dieqqha, cqha 10 tümi, thaqqa 8 tümi, hinci 21 tümi axčana della suna a, qin a duqqu a adamašna a. Hara yedil stag vaxarx voxoš dac, stag vaxaŋ xaoš du. Voxorg, yedilo ca voxa vo, ša vuxa, hinci šu sanna. Zudaršna paltonaš jelira max bocuš, sajŋ iecaŋ nicqh xillie-xara, asa toxxura a iecca xirjara, stoxku i palto ca xillie-xara, saŋ a, ja txan zudčuŋ a ara dovlaŋ jiš jocuš, dečigie vaxaŋ xajŋ yūniŋ ketir laxara älči, „cxa mox txuna bašaš lur ju a“ boxuš vacor vara so, hinccalc sanna. Nalogaš a, ja xajbanaš a txōgira ca doxu, dolčo pačxalqana, hottinču mexax, doxkara boxuš, txo dalaŋ ghiertaŋ ca dieza. Šajga dya ca daŋluŋ doluŋ ghulluq dita.

Jusup. Axa xāšt docurg dūcu, xo ca xilarx txōgi txe-šiŋ ghulluq lielalur du. Xō valij gho.

Nožna. Xuur du vajna, xan dūjcu xāšt docurg. Asa so ca vūjcu. Asa būeurš nax bu, nax šōci bac, šūga humma a lielalur dac. Som yad-ya, dya lieladie šajna.

Mucha. Nožna, xo cxa baqha-xara stag vu, axa dijaŋ ca dieza ištanaš. Xō, hoqu Sajpuddina xanal na-qhost xilaŋ vieza.

Nožna. So-m yad ya.

Bakar-Ķāži. Haņ. Dūtur vaj ūš. Šuyajp oxu amin erdu, aša doya die. (*Šuyajpa doya do, vuqara amin olu. Ša ma-vāllin Bakar-Ķāzie a olu doya die*).

Šuyajp. Bakar-Ķāži, aša a die doya. (*Bakar-Ķāzis doya do, massara a amin a oluš*).

Bakar-Ķāži. ...vezin deli hara bolševikaš hallak... (*Ķala ōqqu Nožna*).

Nožna. Vezin deli, qhobul ma-dielaš, ma-amin, ma-amin, hara moxk hallak baņ ghiertaš boxku horš. Naxana zulum daņ ghier... (*Cu zamančox, šalti a joquš Ķala ōqqij Ķatus, mox tuxuš*).

Ķatu. Ja, sijlaš imam, purba lo suna, qu munapiqhaņ korta baqqaņ (*Nožnina thiē šalti lasta jo, vuqara sieca a vieš. Nožna khiel Ķara dya iqqi*). Munapiqh voņ, munapiqh, asa viir vu xo. (*Dya a, sxa a dijcana kūgie a baxūjtu*).

Bakar-Ķāži. Nožna, asa dōxu xōgi, xo qhinthiera a valar, hara ghulluq naxala a ca daqqar.

Nožna. So qhinthiera a veliņ, hara ghulluq naxala a doqqur dac, ja šūci xir a vac. (*Bakar-Ķāzis šien doya čieq doqqu*).

Bakar-Ķāži. Sajpuddin, aša a dieša doya. (*Sojpuddina doya do, massara a amin olu. Veliņ doya dina*).

Mucha. Dala qhobul doja vajņ doya a, ghulluq a. (*Masso a Ķala a ghovttij, Sajpuddin a, Nožna a dya voxūtu*).

2 ragh.

Satu. (*Ču voghu Yabdullin khant*). Kerim ču valon megir duj, dada.

Yabdulla. Megir du...

Šuyajp. Huņ xaņ ju tieša vajna? Ošarču nexi-m saštaš xūlura, vajņ dac ūš.

Jusup. Čuxču-xer malx buzieša jālla.

Ātatu. Kotamaš šozlughuŋ döku vajna.

Bakar-Āāzi. Sxa valavie Kerim. (*Khant ara volu, duqu xan jalalie Kerim xalxa a voluš ču voghu, cu soxtu ara a volu*).

Kerim. Assalom-yalajkum, bart cxa' xūjla vajŋ. (*Āala a ghovttuš*).

Massara a. Voyalajkum-salom. Marša voghiŋla xo, Kerim. (*Mara löxlu. Thaŋqa oxa xovšu*).

Kerim. Šuŋ ghulluq juqhu a ca vuluš, Sojpuddina cxa' lielado boxuš yar so. Zums-maxkara so vieana, šuna ma-xa'ara duqqu a xan ju, so bašana deluš duqu adam a guldella qu „nana“ Čhebarla. So xol-batax yijna a vu, delica zyā joghuš a vu. Imam Turkojŋ maxkaš ghattar baŋh du, Atabi a, Naž-muddi a ajsa sajŋ kügi lielina a vu. Hinci, ragh sajgaš ju möttaš vu so. So imamulla dya qajqoŋ vullu, aša so qhobul vašara, ālla vieana-q so.

Šuyajp. Xo, txan thiexlonna vitina vu. Xo dikiŋ stag vuj a xā txuna. Xuna thāx cxa chie xilarna, nax buxu qietta bu, xuna dolčunna. Čikaca xo zāyi joghuš xilla boxuŋ huma xezziara suna.

Kerim. Čikaca so zāya joghuš a ca xilla. Asa dieŋ derg, hara bolševikaš dya bāxxa a ca yāš, vajna juqhura kolxoz a, sovet a, paltonaš lielōŋ zudarij a, komsomol a hallak var du.

Bakar-Āāzi. Txo aša boxučunna thie tajni a du, amma, qu Šuyajpa ma-baxxar, xo thāxlonna vitana vu txan. Taxana naxalaš chie jāqqana verg Sajpuddin vu, cündeli, xo thāxlonna ca xilči ver vac.

Kerim. Dela rezi xūjla šuna, izza doš diezaš vieaniera so. Aša purbalaš so dya a ghurvu-q. (*Masso a xala a ghovttij, mara lielxa. Kerim ara volu Yabdullica. Masso a oxa xovšu, Yabdulla a ču voghu, Ātatu a, Šāxtemirov a ara bovlu*).

Mucha. Deliera bacax, pخالغاناخ bieš boluš san-na sxa-m öxu hara imamaš. Hara ghulluq naxalaš evxiza dalalij, dya doloŋ dieza suna cxa huma, daga dieaniera, marxa a lāc-

ca, xolbuta vör vu ša älla, vaxana Sajpuddin, cüniñ šien dog tiešitan a, naxalaš xabarna a. Sajpuddin, i ghiel velliču xenaš, vašan vieza lač-qhijna, thaqqa vuxu a valoš.

Šuyajp. I muxu xir dara.

Jusup. Lačqhiyna vašan a—vāxna, Sajpuddinan ca xoū-tuš, malikaša vāxana älla, cunna qhamelan az a xaziytana, imam xilar dagču a dižina, vuxu vali-čaš, dog tiešša imam xir vu-q cunax.

Massara a. Baqhāa du. (*Berriš a xala a ghovttij, ara bovlū*).

K i r á a.



S u r t 2.

(Lamanan qhiexočuñ cha. 1 stol a, dexiñ 2 għant a, loxun gorga qo' għant a, khur tüsuš lampa a, Komsomoliñ sobrani ju. Juqhaš jürtiñ sovetan predsdatel a vu. Jačejkiñ sekretar Šāx-tamarañ Nutha a vu. 11-12 komsomol a vu).

Israilov. Vajna qin baghaš tamaša bu-qa. Sobrani dya jolijčaš huñ dara-tieš?

Šaxtemirov. So vu jačejkiñ sekretar, asa jolor ju.

Israilov. So a vu būron člen, āxa xajñ ghulluq thāxa dūcur, oxu txajniñ dūcur du.

Šaxtemirov. Āxa i dijač-m asa xō, būron člen volčūri dya voqqur vu.

Māxari. Nutha, xō yadyic. Āxa i dya a voqqur vac.

Šaxtemirov. Aša ištīñ dijač-m, asa šu massō a voq-qur vu-qin. (*Čox ghoughanaš jolu*).

Moš. Xajñ deni nāyalt xūjla xan txo dya ca doxuñ de-laš. (*Nutha dyavaxan vula. Predsatelo i sa-cavo*).

Israilov. Sobrani dya jillana loru vaj. Prezidium xarža.

Māxari. X̌o a, Maḡmad a, Umalt a.

Israilov. Rezi duj šu.

Māxari. Du. Du. Šu tōar du.

Israilov. Dūcuderg saṇ čxa daklad ju, vajṇ maxkaḡ kulakaš imam vaqqaṇ ghiertaraṇ, x̌oqhieḡ. Thie toxaṇ humma a duj šuṇ.

Māxari. Tajp-tajpana ālla povestki thie dillar baqhaḡa du.

Israilov. Thie tūxi vaj i. Qiṇ humma a duj.

Māxari. Dac. Dac.

Moḡmad. Vajṇ maxkaḡ imam vaqqaṇ kulakaš a, molla-naš a, banditaš a ghiertaraṇ x̌oqqhieḡ doklad jaṇ doš n. Israilovna lo.

Israilov. Hara ši but qoččuš bolu, vajṇ maxka čxacca banditaš a, boxina a, boxonza a kulakaš a gulluš boluṇ, cara jūxir lācca derg, vajṇ maxkaḡ imam vaqqaṇ du. Vajṇ naḡ bodunie buj a xuuš, yiexoṇ attañ xilarna, ūš quzu a öxu. Massoṇ a tajpana a ghurbanan dūṇ x̌ajba a, zakatana joqquṇ huma a Šuyajp-molla ghārgij, Muchaghārgij guljina. Mucha vu qu ghulluquna juqh jixkana lielarg. Xolbata a vulij, so imam vu boxuš dya volalo. Imamullie ca qāččaḡ: so šajx vu olu. Vajṇ kom-somolaš juqhaḡ a thāx bu imamijṇ x̌adalš, ceriṇ muridaš. Hinci cara imam vaqqaṇ kiečvinču Sajpuddinaṇ murid vu hara yāṇ Nutha Šaxtemirov. Hara ceriṇ zikuraṇ juqhaḡ a, ceriṇ sobranieškaḡ a vu, vajṇ qhajlieš dyaqöxuš. Suna baqhaḡa xieṭa, vaj cunax čxa jist jāqqiḡaḡ. (*Oḡa xou*).

Moḡmad. Saṇ dara čxa žimma huma qu ghulluqax lācca alaṇ. Si-qo die x̌alxa, hoqu Nuthas sōgi elira: „Sojpuddin vūzzana šajx vu, imam a vu. Bolševikaš dya a bovlu, x̌o thie vieržara“, ālla. Baqh du šuna, hara imamijṇ agent xilar. Suna baqhaḡa xieṭa, hara lacaṇ a lācca yedalie dya valar.

Šaxtemirov. Aša so locur vac, imamo šuṇ kortoš doxur du.

Jürtsov. preds. Xajñ imaman Sajpuddin giñ vollila' xo. Sxa lo xajgara komsomolan biet. Asa locur vu xo. (*Čučču qoslo šij a; čox bolčuša dya qhastvo, ču voghu ši komsomol. Šaxtemirov ara volu, Pred. kiexataš sxa ieca Nuthiera*).

Asxabov. Cxa Šaxtamaran Nutha xilla ca ya vajna juqhañ, Junusan Musa a, Dibizan Yumar a vu ce-riñ zikarlonie öxuš. Suna üš qü' a dya voqqar baqhaña xieta komsomoliera.

Mäxari. Txuna a xieta. Baqhaña du.

Moñmad. Kügiš ajbal šaš rezan volčo. (*Massara a kügiš ajba*).

Israilov. Suna baqhaña xietara hara rezolüci thie läcçañ.

Mäxari. Jiešal. Moñmad jiešijtal. (*Israilovna Moñmadie kiexat dya lo, Moñmada rezolüci jöšu*).

Israilov. (*Kiexat thie a xöžuš*). Qu Makaža baxkana cxa bye a sov bandit a, kulak xilar a, cara imam vaqqan Sajpuddin kiečvar a txuna xalxa socu, oxu döxu yedilie txajna gho daijtar, qu zulumax miskiñ nax xalxa baxan. Cu ghulluquna massu a komsomol a, partxo a, ghulluqčxo a, kolxozxo a, qhiexo a, juqqhierxo a taxana-txovsa düjna dya düxil valan themiñ ghillaqieñ qajqana a vu. Komsomolaš sixonca, massu a miskiču stegiñ ču a vöduš, qu žulikalliex nax qieton dieqarijlañ vu. Nalogaš a, kontraktaci jina dolun xajba a kulakaškara sxa jaqqan jieza, väškara joghurg sixonca dya jalañ a jieza, pačxalqina. Vajna juqhañ lielaš dolun zakataš a, ghurbanaš a mollanaškara, car üš yedalna düxil dierzina xilarna a sxa a dāxxa, vovghodkomiška (kovaška) dalar a baqhaña xieta. Txuna juqhura i zulumxoj dya a baxaxara, i zulum lattar baxana xolbat xilarna i xolbata bolar diexkan a diexkañara, hunda älçañ, pačçañan yedilo keristanaš juqhañ nax tentig baxan, malarš lattiniera, txuna juqhañ cu malaro sanna stag tentig voqquš jolun „xolbat“ lattina. Imaman muri-daš vajna juqhañ xilla Šaxtemiran Nutha a, Junu-

saŋ Musa a, Dibizaŋ Yumar a komsomoliera dya a boxuŝ, üŝ südie balar a.

Moǵmad. Qıŋ thie toxaŋ huma a duj ŝuŋ?

Kom. Yusman. Mexiŝ bieŝ boluŋ nax, mollaniŋ a kuła-kijŋ a, imamijŋ a xadalaŝ xilarna, i patentaŝ do-luŝ a, docuŝ a lieloŝ boluŋ častnikijŋ mexiŝ sov-cabər, du-q saŋ thie toxaŋ.

Moǵmad. Pezi duj ŝu cunna?

Mäxari. Israilovaŋ rezolüci a, Yusmana thie töxxarg a čhagh do oxu.

Moǵmad. Reza volčo kügiŝ xala ajbal. (*Massara a kügiŝ xala ojbu*).

Moǵmad. Sobranieǵ alaŋ huma duj ŝuŋ?

Mäxari. Dac. Dac.

Moǵmad. Sobrani dya qhevlana loru.

K i r á a.



3 s u r t.

(Sajpuddin xolbataǵ vu. Isting thäx bertal vižina, ghilla joguŝ lampa a ju, tas a ghummagha a du, neqikhiel ghajba a läcca döŝuŝ yäŝ vu. Nab ozina. Marxa xilarna qozlughču di-jnie a välla, čhoghun ghiehvella a vu. Cu zamančoǵ qo stag ču a vieana, Sajpuddin, körtax huma a xärčijna, ajbana dya xo. Nožna xiecaluŝ ču voghu. Sajpuddin ca karijčax, ara a volij, laxaŋ a loxij, ca karijčax juxu a ču volu).

Nožna. Sa tossuču zamančoǵ, hara dünie a dökuŝ san-na ghovgha jelira, qüniŋ xulvalar, cu ghøjghan-ca dozuŝ du-q. Cxana delin balxaca lielaŝ huma xilaŋ a megi i. Xaaŋ muqhna a xaijta asa Šuyajp-molliiega a, Mucha ghärgi a. Ja robbij vezin deli, hara xan bolx belax miel dikiŋ bolx bu-q, hara axa txuna juqhara dya väqqana, i zulum juqha dalalij, miskiŋ nax hallak xilalij, ajxa i vuxu vaij-

taḡ a vezindeli ḡalla gena maxka vaxjtalax, txu-
na juqha ca voūtuš. *Gho so. (Ara volu).*

*(Duqu ca xieluš Suyajp-mollij, Bakar-Xāzij,
Muchij ču voghu. Gonax dya-sxa a xāžža,
korie a vaxana, humma a ca dajčax).*

Mucha. Vaxaṇ ma-diki vāxir oxu i. Cūrrig a šiek a va-
cara, sixjinna deliṇ chie jara joxuš. Delica qhamel
dieš vara, dya qāččax. „Ja robbij vezindeli, nicqh
lo suna, xo gaṇ a, gičax i laṇ a“, elira Sajpud-
dies. Cul thāxa dog a khad-della, oxa vūzara.
Metti vieači a ša mičxa vu xuur dac, ja sa met-
ti a doghur dac, qu ču qāččalc. Hara munapi-
qhašna dūxil vāčixana humma a dacara, horš-m
gušara dya bevr boluš a baj.

Suyajp. Hoqul xeqhalieḡ dina huma dac. Naxalax si-
xonca daržon dieza, Sajpuddinie deliṇ qhajlieš
qāčča, co čaṇ jiettaš kerista hallak vir vu, co
qūsuš doluṇ thulguš lielxaš xir du, boxuš.

Mucha. Qhōzan-yamthāx lamaz dir du, māždig cāxāxara
qiečuḡa doqquš vu. *(Ču voghu Nožna).*

Bakar-Xāži. Vaj qu mettigaṇ si daṇ dieza. Sajpuddin
vūzzana šajx xilla. Hara deliṇ nicqhaca xilla du.
Doynaš a daj ara dovla vaj. *(Doynaš diṇ. Ara
bevlīṇ massu a, Nožna juxu ču viea).*

Nožna. Delax ca vāxa, hara bilggil ca xi' čax humma a
alaṇ a. Sisara viḡna i, hinci a vac, thaqqa a
vac. Sa dovš a ma-lātta. Naxalax huṇ dūjcu ḡaža
so: cāannie a ca vajna tieša. *(Ara volu. Nax
rogghuna ōxuš xūjsu, Sajpuddin yillanču met-
tie. Cxa berš bōlxu, qiṇ bōlčuša i yillanču
mettie obunaš boxu. Istingax cāacca ču a, kor-
žumaš a joxu, sijlax mettig ju boxuš, šajṇ
dieghaca lielōṇ).*

Cxammo. Sajpuddina lamaz iecca xi du qu tesara, asa
hinci vaxana ghummagha a jieana, darbanie xir
du hara xi, sajna dya xur du-q. Dala muqhlaḡ so
a, saṇ dōzul a hara istingaṇ koržum a, hara xi a
kara qāččaxana irs doluš xir du. *(Ara volu). (Ču
voghu Mucha a, Jusup a).*

Mucha. Hara ghulluq naxala dälčaxana doqquq huma du-q quza zijartie öxuq nax.

Jusup. Duqu čhoghuq lieloq jieza qu ghulluqaq qhajlie. (*Ču voghu toxurlera ghummagha jaq vaxana stag*).

Stag. Assalam-yalajkum, šu a dăxkana?

Šimmo a. Voyalajkum-salom. txo a dăxkaniera.

Mucha. Xö ghummaghanca ma-vu?

Stag. Sajpuddin vüzzana šajx xilla. Co lamaz iecca xi xor asa, älla vieaniera so. Txaq chijnaq nana jara cxa žiniq ho xaqdella, cunna hara malijčax gholie xilarie dog doxuš, miččaxena a darbanie a doluš, žiniq ho xaqdalanza a doluš xi du-q hara.

Mucha. Baqh bax axa. Nax xeqhal doluš bu, suna cqha a daga doghur dacara i huma. Asa döxu xögi, ieššaču zamančo x i xi suna ca qoadar.

Stag. Busulbanna cxannie a qoor dac. (*Xia öcij ara volu*).

Mucha. Hinci adam dya tijna xaq ju, vaj i sxa valoq vieza. (*Ara bovla. Joggučo x, ghijli joguš joloq lampa a jütuš*).

3 ragh.

(*Toxurleriq qo stag, Sajpuddin a valoš ču voghu. I oxa a villana, čie xkiq ara bovla. Sajpuddin dog khad della vu, uzurš dieš*).

Sajpuddin. Allah, allah, xö gaq purba lo suna. (*Sojpuddin vuxu a dog khad della khiel visi. Sa xüluš du. Nožna ču viea. Ciec välla dya hötti*).

Nožna. Hara dijna vu ja vac? Čie xkiq ghøj Šuyajpaghärgi xaita asa. (*Ara volu*).

Sajpuddin. Ja robbij vezin deli, ja robbij vezin deli xö gajta suna. (*Ču voghu Šuyajp, Muchij*).

Šuyajp. Assalam-yalajkum, deliera salam a, moršulla a xüjla xuna.

Sajpuddin. So voxanza vu, hara c'xajttulghu surt du suna düxil höttanarg, qin šina tajpana surt düxil höttačaxana, düzzana šojxulla sxa qoču sögi. Suna xaa, šu žiniš duj, ja šajthanaš duj: ošhadu an lailaha illallah... ara bovlü. Som tilor vac aša. Ošhadu an lailaha illallah... dya dovla suna gona-xara. (*Ču voghu Bakar-Xäži*).

Bakar-Xäži. Assalom-yalajkum!

Šuyajp, Mucha. Voyalajkum-salom.

Bakar-Xäži. Huñ do qo.

Sajpuddin. Oš hadu an lailalaha illallah. Šajthanaš du, dya dovla, so-m yiexor vac aša, dya dovla, so delica qhamel dan vita.

Mucha. Adam duqu gullur du quza, hara dijxa ču vaq-qan vieza. Qunna tilar thie dieana. (*Jüstax välla*). Hinci hara tola-xara düzzina ghulluq dya hottara. Qunna šiena a ca xaa šie xun xilla. Hara dog tiešina ma-vu, ša delica qhamel dieš xilarx. (*Ču voghu Jusup*). Hara Jusup a viean, hinci vaj i ajbbana dijxa ču voqqur vu. (*Bakar-Xäžas, Muchas, Jusupij, xala a ajbana Sajpuddin dijxa ču vāqqi. Šuyajp ara veli. Mucha vuxu ču viea*).

Mucha. Hinci dikiñ tajnag dya höttaniera sañ, imam boxuñ chie cüniñ jelaš a, sajn laam ca hu'u a liellor du asa, cu bolševikaša sajn yovžina dog, döqur doluš vu so. Kulak. Kulakaš ca xilčax, pačxalq dya hutur jac. (*Ču boghu Šuyajp, Jusup, Yobdullij, Xatu, Bakar-Xäžij, Nožnij*).

Šuyajp. Xo dya vaxanza vara va, Mucha.

Mucha. Sajpuddin muxu ya? Šuyajp oxu duriñ nexči a qallina, šilañ xi a malijna, parghat vāqqi i-m. Hara 5 die dara co huma jaanza. Dog khaddella. Thaqq a cunna thie höttana ghulluq, doqquñ ghulluq a dara. (*Ču voghu cxa ši stag*).

Mucha. (*Jusup jüstax vāqqina*). Hinci hara ghulluq evxiza dalalie tur sxa dan dieza, imamulla dya

xiedaņ a dieza, qin thāxa ca töttuš. Sajpuddin hinci diki mettaḥ vac, qin nax thie a qāčča i doxko vaqqalij, ghulluq dya dolor du vaj. (*Vuqarna thie a vieana. Jusup dya vaxa*). Hinci, cxa-žimma zūkur alaņ dieza vaj.

Šuyajp. Baqhaḥ du. (*Maṣso a gullo*). Lailaha-illallah, lailaha-illallah. . . (*Čhagaraņ zūkur do*). (*Ču voghu okrugāņ belxalo. Zūkur socu*).

Belxalo. So vaitana vajņ oblastieraču xākmiša, šūci qhamel daņ. Aša lielorg naxana zulum du. Ja cunax imam a xirvac. Šuņ imam xilaņ ghiertaš voluņ Sajpuddin comguš vu, boxu. Yedilo doš lo šuna, i to a vina, sxa vajitaņ, aša iza lōriš thie vajitaņ vieza. Šuna ma mottalaš, yedilna aša lielorg ca xāa, i xu' šieḥa, miskiču naxana boxam ca barxama ya šuna yadda. Suna gajtaḥara aša Sajpuddin.

Mucha. Aša ma-boxxuņ dac bolševikiņ huma, žajno dūcург xarc xilaņ jiš a jac, bolševikaš qušara, kha xoquš dya bevr boluš bu. Xo, xajņ korta biezaš velaḥ, dya gho qin vuxa a ma vola. Šu munapiqhaš txuna juqha a ōxuš, lielar dac. Imam delieraču purbanca voluš vu, keristanaņ kog nana. Čebarla ber bac.

Bakar-Ķāži. Xabar khezig xilaņ dieza. Xo, munapiqh, valij dya gho. Sajpuddin xuna a, xo sanna volčunna a gaņ jiš joluš vac. Šajņ eskirca txuna thie daxkaņ megir du šu. Dya gho, munapiqh.

Belxalo. So šux lataņ a, dov daņ a ca vieana. Saņ var, šūgi dya xaitaņ du: „Sovetaņ yedilo šu bodunieḥ xilarna, šuna giečdo, aša hara zulum sacon dieza.

Mucha. Bolševikaš gieč ca diči bovlaņ a ca bovlū, hunda ālci, šāš gho ūšuš boluņ dieli. Ingils a, Yamerika a, Kitaj a Moskoх qočuš boxku, txuna ca giečdaḥ, husum jocuš, bovdaņ mettig jocuš būsur bara ūš. Txōgira qin husum xir jac carna. Valij gho, munapiqh. (*Belxalo ara volu*). Xovsal šu, bolševikaš vajx qierabella. Vaj ghulluq dya doḥoņ dieza-

Šuyajp. Hinci xāa suna vajñ ghulluq čhoghun duj a, vajx bolševikaš qörij a. (*Tur daxaš Jusup ču veli*).

(*Zükurlo doli*).

Massara a. Lailaha-illalah, laillaha-illallah... (*Ču voghu imam a cünci cǎni qin ši' a*).

Sajpuddin. Assalom-yalajkum, sañ majrañ, xomsur nai-baš.

Massara a. Vayalajkum-salom, txañ sijlaš, deliera pur-banca imam. (*Juqhu voghu. Muchas tur dya govdado*).

Mucha. Dala turpal Yelina della xilla dolun, imama Šemila 23 šaraš ghazotana dittana, Yälbikie della, Yälbika qozlughču imamana ditina dolun, hara tur, delin purbanca, dala xärzanču, imamie dya lo. Qu türca bolševikijn kortoš doxur du aša. Ghazotana döxurg xüjla xo, alij bien, dya ma-diexkalaš.

Massara a. Sijlaš ghazot xijla xañ. Ghazotañ da xijla xox.

Sajpuddin. Hañ? Tur diettaš bolševikijn kortoš daxañ dieza boxurg, carna juqha a vaxana, daxañ dieza boxurg dac i? So carna juqha ghur vac. Carna juqha a vaxana tur toxañ völčax, bolševiko, ja partizano top töxna vür vu so, thaqqa sañ dözul xañ qobur bu. So cunna rezi vac, thaqqa a so, Qhözan-Yamthäx lamaz dañ nicqh qočuš vu boxurg dicarna a rezi vac. Naxa chiešana lamaz die alaš, asa huñ dañ dieza, thie ma-välla ču ghur vu. Sañ dözul xañ qobur bu? (*Cu zaman-čox 2 stag voghu ču*).

Žamola. Assalom-yalajkum, bart cxa' xujla šuñ.

Massara a. Voyalajkum-salom, marša doghijla šu.

Žamola. Txo, txešin docuñ ghulluq daxaš dāxkana.

Mucha. Šxa ala aša, biexkien dac.

Žamola. Txo kerima daxkitana. Co boxu: imam ša vu. Sajpuddinie, cxa dikiñ todella ghulluq ma-doxa

dajta. Šu šiena thie dierzaŋ dieza, ca dierzaŋ, ša, cu bolševikijŋ sanna kortoš doxur du bax. Šu thie dierzaŋ a, ca dierzaŋ a ša imamulla dya xiedo a bax.

Sajpuddin. Sxa i tur! Imam so vu. Kerim žinišca tajna stag vu. Cüniŋ korta baqqaral xalxa huma dir dac asa. Šien i sonta xabarš sovca die alij ala cüngi. Šuna qin qu čox yaŋ purba dac. Imam so vu. So vuj a xaita.

Žamola. Oxu, aša ala boxurg dya a erdu, txajga allarg šüga a eli. Aša txuna biexk ma-billa. Šuna txo thie tajni a du, šuna juqha voghur vu txojši! (*Šij a ara volu*).

Mucha. Bolševikaš buxuš lätta, ghazot dya qajqadarna sixo jaŋ jieza. Duqu adam du vajna guldella, masso a taxana-qana boxuš yáš vu. Ceriŋ dog dalalie, imamulla dya qajqadie. Xunax guš du, bolševikaša öxütun nax: šáš sšanieša bovlaŋ baša-xara, toxxura vajx šáš dirig daŋ xovsur bara üš. Dac xuna bolševikijŋ vajna düxil daxaŋ eskirš, ghielbella xuna üš.

Sajpuddin. So taxana düjna cärci mašar xadina vu. Taxana düjna bolševikiex stag vijnacünna mel bu, cara vijnarg ghazot vu. Noxčijŋ bolševik a vür vu aša. Asa doya dir du, aša—amin ala. (*Sajpuddina ša sxa iecca tur dya a dixkana, doya do, vuqara amin olu. Doya dina bovlü*).

Šuyajp. Vajŋ ghulluq diki xir duj xäa suna: asa amin oluš, dog dölüş vara so, dala vajŋ doyina žop lor du. Mucha, eskirna thie villina themin vezir xo vu, aša, vajŋ imamo ghazot dya qajqadar, thamana kiečbellačuška, dya xaitaŋ dieza.

Sajpuddin. Qin zama jac šuna, ghulluq dya doloŋ dieza. Vajŋ thom bolševikašca bu, cündeli, vajna thie voghuš voluŋ ghala-ghazaqi thie lacaŋ vieza. (*Mucha ara volu*). Vaj hinci čagaraŋ zükur daŋ dieza, Ansadarču šajxo magoš dara i.

Šuyajp. Šovqhijsa i xilarna naxana duqu sijlaš xietaš du i. (*Zükur dolin*).

Massara a. Lailaha-illallah, lailaha-illallah (*Jüstax lättiš imam vu; go boqqučüra ma sevcci, imamo cšanna thie a vaxana kijrira ya tuxu, šovqh a jeana i oša vuža, qin a vožijn qin a vožijn*).

Sixbella dieš zükur du. Mucha ču voghu.
Lailaha-illallah, lailaha-illallah. (*Cša'ču voghu, voxañ a vöxxa*).

Cšammo. Čikas go lecin vajñ. Eskir duqu du. Vajñ themiloj üduš bu, eskir doghij ma-xianieša dñjna sša. Sülijñ maxkara a, Noxčijn-čüri a bāxkanarš berriš dya baxna.

Sajpuddin. Sañ imamulla a cara dya diñna šuna (*Cu zamančoş arax thom xeza*).

Vaj-m tolañ a megij, töpašša-m lüsti jüjla. (*Šajñ töpiš-sša a iecca, thamana kiečlo*). Xovsal šu, arax jülüš pulemötaš a, pxöuzza joluñ töpiš a ju, vajñ hara mažar töpaš a šältanaš a bien humma a jac. Mucha, ajša sögi dell a imamulla aša dya iecañ dieza, hara tur a dya ieca šajna, turpal Yelis a, imam Šemila a sajñ dözulš parghat a bāxxa lielina thom a, hara tur a, thöxulathie bolševikaš a ca xilla hetax. (*Cu boghu Mazlak a, GPU-ñ vekil a, milicin načalnik a, Israilov a, 5-6 mincarlo a*).

Mazlak. Kügiš irx daxijta!!! Irx daxijta kügiš!! Cša a mettax ma-ša! (*Mincarloša töpiš thie löcu. Arax naggax joluš top a ju*). Xovsal, ladoghal aša, šäs diñ aša šajna hara. Arax thom bu, miskiču naxana boxamaš bo. Xalxojn zakonaca šu masso a locur vara, töpiš a tuxur jara. Oxu, sovetañ yedilca biexk loru, qiañ a quuš, xaañ a xuuš hara ghulluq liellina čerin. Qu juqhaš qietañ a ca qietaš juqha bāxkanarš xir bu, cündeli aša kört-körtinig sša valañ vieza, miskiñ nax xijza ca bojtuš. Šu masso a txañ karaš vu, amma, oxu biexk

bocurg locur vac. Sxa lo biexkienaš! Šajna tölur du šuna.

Massara a. Txuna juqhaš cxa a vac biexkie.

N-k. milic Šulaš imam mülxu vu? Sxa vala, imam! So dieqarijlaš vu, šügi xaitaņ: oxu šu masso a läcca vüurg xilar, chiešana šüci biexk bocurš xilaš i diķiņ dac. Aša biexkienaš sxa balaņ bieza šajna tölüş du šuna... Sxa loj aša? Ca laš masso a volalo. Sxa vala, imam! (*Thie a vaxana p̄xars läcca dya vügu*).

Sajpuddin. (*Sacaņa secca.*) Mucha, Šuyajp, Bakar-Ķāži, ašax baxara, sox bolševikaņ kūg qietar dac. Mič-xa ju saņ qhajlieš? Taxana, so locuš ca xilla üš, cqha a ma-xüjla. So hallak xilla. (*Ara voqqu*).

Nožna. Asa bexarij šügi, aša lielorag naxana zulum du; imam kulakaša a, mollanaša a voqquš vac. Malieladie hara ghulluquš šajga, älči, šux so vien ghiertaš dara. Hinci sxa guču daqqa šaš deliera xilar a, nexiņ dōxiņ šaš lielaš xilar a. Aša hara žulikallaš lielajieš, yedilo joxkuņ kolxozas a, artelaš a, iškolaš a, qiņ doluņ huma a thāxa a tōttuš. Aša jüstux vāqqanarg Sajpuddin vu, i ir-kara a hottijna, hara dyovš daržinarš Bakar-Ķāži a, Mucha a, Šuyajp a, Jusup a, Ķatu a, Yobdulla a, qiņ bolčeriņ biexk a bac šuna.

Komsomol. Hara avantūra šu joloņ doxkij a xuuš, oxu šuna thieš byārgiņ yunulla lieladora. Šuna motara, kompartij a, sovetaņ yedil a naxaca qhinxietamie xilčax, šajx qörnš ya. Aša baxara, bolševikaš kha xōquš dya ghur bu. Xilan cu tajpana? Dozunal dieša šuņ vežarij duqqu a bu. Hara zulum aša diņ, horš diečura šu sovcur a dac, masso a tajpana xolbut a, zakat a, ghurba a šajna sovetaņ yedil ca diezarna, yedilna dūxil dierzina, du šuņ. Šešiņ imamulla hinci GPU-ca qhaston dieza aša. Hinci cxa a guču voluš a ma vac šu. Hara Bakar-Ķāži vu, hara Šuyajp vu, Jusup, Yobdullij, Muchij, Ķatuj, horš bu šuna ha-

ra elidita diezzarš, qärgi žop diexaŋ dieza yedilo. Sajpuddin sanna kiečvieš qin čxa' vu qierin, Kerim boxuš, i dya vullušieš qin 4 vu xolbataš yäš; aša, vajŋ zakonca körtana a, dieghana a, naxana a zulumieš huma ca liela dojtuš xilčax, i xolbutaš lielajajtaŋ ca jiezara, hunda älčax, cu xolbataš kortoš tientag a bolij—so imam vu, so šajx vu boxuš, yilmunna thäxa bisana xilarna, hara miskiŋ nax xijza bo cara. Opium, morfij, kakain lieloraš 3-4 šo nabaxtieš xaŋ tuxuš bu, aša cu xolbuta vulurg a, üš bulüturš a liecca dya bigaxara, txo parghat yijra dara. Massanxa a hirišna juqhaš. čergizašna, ghebartašna, ghalaghazaqašna juqhaš kolxozas jexkana jälla, txuna juqhaš, qu kulakaša a, mollanaša a lieloš jolču žulikullo thäxa tötta.

Mazlak. Xolbut, dinca dozuš huma xilarna, kontr-revolücin mežie i jelaš a, diŋ lieloŋ parghato jella vajŋ yedilo, cündeli GPU-ŋ a, milicijŋ a daŋ huma dac. Partiŋ novqha „yilmunca, xiegar dieš, aša quietoŋ bieza üzuš, thaqqa šaš sovcur bu. Miskiču naxana hara zulumuš ca dieza, i nax vajca bu, juqqhiera zulumxoj oxu dya boxur bu. Šxa dovla qara cherš jaxxarš.

Šuyajp-molla. So qu juqhaš a vac. So sovetan molla vu, suna hara yedil diezaŋ a dieza, so ma viga xara aša, so šuŋ ghulluqie a huttur vara.

Bakar-Ĥäži. Saŋ hara ispravka a ju, so qhien stag xilar gojtuš, šuna laax asa qin a jaŋar ju.

Milicij načalnik. Ĥo a, xo a, hara a, xo a šxa dovla, dijcaras khezig die. (*Masso a jüstax a väqqana, dya baxaŋ*).

Israil. Čikaš lieloŋ dieza hinci imamulla, vajna juqhaš, vaj vāš ca xovzaš hara zulum lättar du. (*Arara düjna xeziš zikar du. Ču voghu leqin a voluš, joqquŋ maž jina, čälba a jixkana Kerim*).

Kerim. Sajpuddin imam vacara, imanan turq vara, vüzana imam so vu. Asa vajna juqhara kolxoz a,

komsomol a, kommunist a, paltonaš lieloņ zudariņ a dya buxur bu. Bolševikaš vajna zulum dieš bu: xovsal, be a biexk bocuš boluņ baqqiņ nax Bakar-Ķāžij, Šuyajp-molliņ, qiņ a dya bigiņ. Sajpuddiņ Sölžan-Ghala dya qočur vac, Siržan-Evlaš qo imam vovšux qietar vu, thaqqa bolševikaš bovdur a bu. Šu suna thāxa hitta, vellarg ghazot vu šux, dijna visnarg dūnienā irsieš vu.

Israilov. Aša vūjcuņ qo imam Siržan-evlaš ca qietaš a vovšux, Sölžan-Ghalaš GPU-š qietar vu. Txuna, aša dya joxuš joluņ kolxozaš jieza, txešiņ zudaršna paltonaš a jieza, ūš sxa luš boluņ komunistāš a, komsomolaš a bieza. Aša txuna difrag zulum du. Šās deliera dāxkina delaš, txuna juqhara bolševikaš šās dya baxa, txo juqha a ca ijzoš. Txan cārci dottaghalla du, mostughulla-m muxxulie a dacara. Suna hara imam vuqunna, thāxa qiea var baqhaša xieta-qa. Sxa laca hara. *(Vovšux tasabeliņ. Miskiņ nax a, komsomolaš a tolaņ a tōlla, imam kūgiš dixkina, oša valijņ).*

K i r š a.



4 s u r t.

Doqquņ cha du; duqqu a ghantaš a doluš. Joqquņ stol, chieņ isxar thie a tessa, šina a aghor lāttiš žimiņ 2 stol a (prokurošana a, zašitnikana a) stolthāš Leninaņ surt a, pie-nax tōxxa daqqiņ surtaš a. Xevšana yāš duqqu a nax bu. Ču vala vo Sajpuddiņ a, Mucha a, Nožna a, gonax xexoļ a boluš. Oša xovšu. Duqu xie ca luš ču joghu sud.

Komend. Sud joghu, xala ghōvt! *(Masso a xala ghotu. Sud a, nax a oša xovša).*

Sūdxo. | Sūdan qietašo dya jolina loru. Taxana xottu, Nalajev. | Makažax vāllaču imamaņ Soydiņ vōyiņ Sajpuddiņ a, Muchiņ a, Nožniņ a dov. Qō a xalxa vala. *(Xalxa volu).* Sūdana alaņ humma a duj šuņ, daņ diexar a duj šuņ?

Sajpuddin. Saŋ chaḥ dözul bara, so cha vaxijtar dö-xu asa.

Mucha. Xo-m imam vara, txc imamaš a dacara, txc dya daxijtaḥara, izza döxu-q asa.

Sajpuddin. Aḥa väqqar-q so imam. Saŋ huŋ biexk bu. Sud asa döxu, horš sovca a bina, so dya vaxitar.

Nalajev. Cu diexarna alaŋ huma dac, dov xattanza derdac, cündeli oḥa xovša. (*Qö a oḥa xu*).

Nalajev. Imam Sajpuddin, Soyadujev sḥa dijcal, xo imam muxu velira, aḥa daga läccarg huŋ dara, ḥaŋ naqhostaš müls bara?

Sajpuddin. So imam vacara, sögi vala baxara, qu Mucha-ghara. So velir, ja ca velir suna daga ca doghu. Asa daga läccarg nalogax so vititar dara: sögi, saŋ dāxnij dya doqqur du baxara, chijnax voqqur vu baxara. Suna i baqh möttira, hinci xāa suna, so yiexijni. Saŋ naqhostij Mucha a, Bakar-Ḥāzi a, Ḥatu a, qin duqqu a bara, suna ca bevzuš, qu Mucha gharā gulbina. Ūš, oburguš bu baxara, qin ūš müls bara a ca xāa suna. Asa so volču ma iexa a bexira cārgi.

Nalajev. Aḥa bolševikiex letta vellarg ghazot vu, bexarij?

Sajpuddin. Suna daga ca doghu.

Nalajev. Turkojn maxkaḥ imam vālla, i sḥa a qoḥur vu, busulbaŋ yedil a hottor du bexarij aḥa?

Sajpuddin. Suna i daga ca doghu.

Nalajev. Deliera qhajlie ju ḥajgaḥ, xo baqh imam vu, aḥa latta diettaš bolševikaš hallak bir bu bexarij aḥa?

Sajpuddin. So comgila thie joghuš vara, suna ūš daga ca doghu. Chieḥana sögaḥ i nieqh xillieḥara, ši byārg bocuš khant vu saŋ, sajn sil duqu a viezaš, cunna sa gojtur dara asa. Saŋ südie daŋ diexar dara, so dya vaxita, ālla. So ajsa ānderg, ālla a vālliera.

Nalajev. Xò dya vaxitan jış jac. Mucha Bekxanov, xan hun du alan?

Mucha. Makažax gulbella duqu nax bara. Lamazieš, zükur dora. Zükurca ara bevlara horš, cu juqhaš Sajpuddina ša imam vu älla, dya qajqira; Hettalc suna humma a ca xaara. So sajna vaxan ghiertaš stag vara, sovetan yedilna rezi a vu so, sajga dalun naqhostalla a dir du. San qu ghulluq juqhaš biexk a bac. Sögaš top jara, mostughiex larvalan lieloš, so bazarara voghuš i oträd thie a yottajella dya a jäqqira, so lacañ a lecira.

Nalajev. Turkojn maxkara voqqun imam voghur vu, thäxa ca höttančeriñ kortoš doxur du bexarij axa?

Mucha. Ca bexara alalur dac sögi, amma, daga-m ca doghu suna.

Prokuror. | Oburguš gulbieš varij xò, üš imamana thie
Tučajev. | qülüš?

Mucha. Khezzig nax ajsa baxitar möttuš vu so.

Tučajev. Südana žop dalan bilggil alal axa?

Mucha. San biexk bac qu ghulluquš juqhaš.

Nalajev. Šaxbolatan Nožna, xalxaša vala. Südana luuš derg xan a, xan naqhostijn a miel biexk bu xaar du, cündeli, axa baqh derg a dücuš, südana ghulluq dovzitan dieza.

Nožna. Humma a xaan a ca xuuš, mähdig ullie xulun a välla, yüjriñ lamaz xena vöduš vara so. Lamaz die asa, älla, ču velar so; cu čox karira suna: Xatu a, Šaxtemirov a, Šuyajp a, Bakar-Šäži a, Mucha a. Sajpuddin a. Üš čox karijčaš, cxacca xabarš carna thäx dücuš dolun deli, so ara valan vüjlara. Cara ca valijtara. Cxacca xabarš dijañ büjlara üš, so šajna thie vierzon. Sajpuddina hup bexara suna. Voqqun imam Turkojn maxkara šxa voghuš vu, co korta boqqur bu a, bexira. So qiera a vella, thie a virzara Nuthas baxara, „so goj xuna, komsomolijn voqqun xäkim vara, imam

sxa qočuš voelun delli, so thie virzina". Mucha a, Bakar-Xäzi a, Xatu a, Jusup a, Suyajp a, qin a naqhostij bara qüniq. Carax qo naibaš bira.

Nalajev. Šovqh jieačax lieladora Sajpuddina imamulla, ja guttura a lieladora.

Nožna. Xarc du qo comgijla thie joghuš vara ša boxurg, šovqh jieačax bien ca lieladora boxurg a, villana hoqu Mucha-ghärci lielaš vara hara Sajpuddin. Masso a oburg a, kulak a, molla a qüniq näyar thäx vara. Imamulla ma lieladie, xo imam vac, boxuš qhien-miskin nax bara, amma, Mucha-ghara, ca vitarna a üš sanna xaldoluš ša a xilarna a hoqo imam vu ša bexira. Sajpuddin Yäziq khantaca guttur a qholuš dieš vara, cu qholiex guldiella xal dara qüniq.

Tučajev. Xögaš top a jarij, ja axa qossan a qössarij?

Nožna. Sögaš Bijmurzin Xatun top jan a jara, asa maždigčuri dya oträdana šozzu qossan a qössara.

Tučajev. Okrugan belxaloj baxkičax, cärcanna vedda oxa hunda ca velir xo?

Nožna. Voqqun imam sxa qäččax sajn dözul hallak barna qierara so.

Tučajev. Qu Muchin miel biexk xieta xuna?

Nožna. Hara Mucha ca xilliešara, imam ca valan a magara Sajpuddin.

Nalajev. Sud: tiešaš a, biexkien bijraš a liebina jälla. Hinci prokurorana doš lo vaj.

Tučajev. Noxčijn čö bodunie ju. Toxura xalxa zamančoş xilla humanaš juqhura dya dovlanza a joluš. Pajxamarš boviale xalxarču zamančoş düjna sxa, tajpanaš juqhaš yärbaša a žügtaša a lieloš xilla „šajx“ boxun doš, noxčijn mattax „tšamda“ boxurg du i, amma, šajna sovdiegaralla jarxama yärbijn „šajx“ boxun doš, delica zyä jozuš du boxuču thie a dierzina, nax buuš yara i cəajolun tobu. „Šajxo“ ša leš, šien khant, ja vaša vütura šien metti, nax baan. Cxa a šajx deliera sxa xilla vac naxa vina vu. „Imam“, yärbaša jürtin dex.

a, cāna ghulluquna šalxa voluču stagax a olu, amina vajna juqhaš, noxčij bodunie xilarieterrin, „imam“ boxurg deliera šxa a doghuš, cūnci zyā joghuču thiera dūjcu. Imam mūlxxurg a, ghulluquna šalxa vālla stag vu, delica dozuš humma a docuš.

„Mollanaš“ cu šalxa vaj bijcanču šajxijn“ a, „imamijn a“ turqaš bu. I qō a tobu kulakijn a, šalxojn a, paččaxijn a xadalš, cerin ghortoraš ju. Cara vajna juqhaš lieloš derg, vuxu paččax oxa xaoņ ghiertaš, miskiču nexin chij mijlaņ ghiertaš lieloš ghulluquš du. Miskiču nexin mostughij bu „šajxaš“ a, „imamaš“ a, „mollanaš“ a, hunda ālčax, miskiču naxana „ghazotaš a“, jalsamanieš a“ qijdoš, dūnienāņ irs a, šal a kulakašna luš xilar-na, miskiču nexin chij mūluš ūš xilar-na. Šxa gajta imamaša: Šemila a, Yālbīg-Xāzis a, Uzum-Xāzis a, qin bolčuša a qhieču, miskiču stagax „naib“ vina mettig jac, ja xir jac. Cara lielīnarg: šajņ zamanna, pačxašna dūxil bevlla-m xilla ūš, amma, miskiču naxie dūnienāņ muqħ karluš „imam“, kommunistijn parti jocurg ca xilla. Miskiču nexin imam,—komparti xarc jieš, kulakijn, mollanijn „imamaš“ baqħbieš, kompartin kūgillica dya hōt-tana Sovetan yedil doxoņ ghirtanču Soydin Sajpuddinna a, Bekxanaņ Muchijna a tōpiš toxar baqħaxa xieta suna. Cara yiexina, qierina lielina voluņ hara Šaxbolatan Nožna, sovetan sūdan kara lo asa.

Thaqqa a xovsul šu, sūdxoļ: Chien Partizanaš, Denikinax lietan a lietta boluņ, miskiču nexin chien eskirxoļ bara haqara thom a bieš bajanarš. 5 soxtieš thom lattira qara. Thom qačabelči karabāxkara horš. Haqariex Sovetan nax xir bac. Horš kulakijn a, mollanijn a ohlunaš bu. Sajpuddin khorda dallac qholuš dina, imamaš miel bovluņ a, carna sursat a, lataņ nax a lattina, thāxāra, Ansadoļņ šajx a. Sāyid-Bek a dya bevlačax, ša imam ghāttara.

Mucha, i imam ca valarna qöruš, šien baxam khiełxara baqqan ghiertaš, naxiera humanaš jaxan ghiertaš liella, thieıxara a Sajpuddinax imam vi-ra qo.

Qušuraleriŋ zakataš a, ghurbanna doj'un ıaj-banaš miči daxon? Üš masso a qu Muchie a, Sajpuddinie a, Bakar-Ėäzi-ghärgi a qäčča. Diŋ šajna lu'uču aghor xovza do qara „rezinka oza-rie terrin“. I rezinka a jaxlo, axa ozzinču aghor, cu tajppana diŋ a šajna lu'uču aghor a ijzoš, ne-xin chij yüjduŋ hara nax dya ca baxax, vaj par-ghat devr dac. (*Oıa xuı*).

Nalajev. Zaššitnikana doš lo hinca.

Zaš. Šeripov. Sud, baqh du horš imanaš xilaŋ ghiertar, amma, horš yiexabella, imama Šemila, imama Yälbika lielina čux. Qarna gonax oburgaš a ca xilla er dac asa, cu oburguša a, kulakaša a yie-xina, tientag bāxxa horš. Šāš lielinačunna Sajpuddin a, Mucha a doxko a välliera, qietamie bocuš, bodunie nax bara horš, haqarna töpiš tuxuŋ qiel ca jieš, qin tayzar dina bitxara horš. Šaxbolatan Nožna gutturiena a südax ıalxa a voqquš. (*Oıaxuu*).

Nalajev. Soyadujev Sajpuddin, thäıxara a doš lo ıuna südo.

Sajpuddin. „Šajx a, imam a, molla a“ üš qö a sovetan yedilaŋ mostughij bu, ajsa lielinačunna so doxko a välla, südie so cha vaxitar döxu asa. Asa tö-šulla do, cıana a tajpana deliera xaam xilla ma bac sögi. Naxa šāš qöllana humanaš ma du üš. Hara Mucha a, hara Nožna a, so a sanna ca xü-lu imamaš. Asa döxu, so sajŋ dözul juqha dya vaxitar.

Mucha. Suna humma a ca xaara, so biexk bocuš juqhu valina vu, asa döxu, so khiełxara valitar.

Nožna. Qara qierina juqhu valina vara so. Asa döxu, so miskiŋ stag xilarie terrin, khiełxara valitar.

Nalajev. Sud xättana jeliŋ, qiel jaŋ qietašonie jödu. (*Sud ara jolu*).

Sajpuddin. Mucha xo a, Bakar-Ĥāzi a šu dar-q sox imam vaŋ ghiertaš derš, hinci südo so khielxara a volütur vu, xuna sud jir ju.

Mucha. Ma dijcax i qu čox, dala muqhalaš, vaj cha ghur du, cigax dücur vaj.

Sajpuddin. Quzzaš dya daqqan lää suna hara ghulluq.

Nožna. Suna a möttu, quzzaš dya der du. Aša xalxa ojla jaŋ jiezaš xilliera. Sajpuddin comguš vu, hara balnicie vaita älčax, „bolševikaš qiera bella, ceriŋ nicqh a bac“ baxar axa, va Mucha. „So deliera imam vu, suna thie bolševik qočur vac“, baxar axa va Sajpuddin.

Xexo. Ghovgha ma jie. (*Masso a socu*).

Komend. Sud ču joghu, xala ghovtta! (*Masso a xala ghättin. Irač lättaš bu. Südočo qiel qajqa jo*).

Nalajev. . . . Sovetaŋ pačxalqaŋ charax, südo qiel jin masso a aghor a xättana, xäžža dya höttičax, Soyodiŋ voy Sajpuddin imam valar. Sovetaŋ yedil šiena ca diezarna, nicqh qäččieš yedil doxoŋ ghiertaš, co gheri vovšux toxarna biexkien koriŋ südana, cunna uggur čoghux doluŋ tayzar dar—töpiš toxar saci.

Soyodujevan körtin ghönči volču Bekxanaŋ Muchina i gher vovšux a töxxa, imam vaqqaŋ ghirtana volču, südo uggur čoghux doluŋ tayzar dar—töpiš toxar saci.

Šaxbolataŋ Nožnina it (10) šo xan toxar, amma, Nožna yärziŋ stag xilar a, imamana thäxa iza yiexa a, qiera a vina hottina xilar a laraŋ a lerina—cunna töxna xaŋ südo qaa šarana thie jaliŋ.

Rezi vocčünaŋ 24 sahat dalalij dov kassacie dalaŋ baqho ju. Südan qietašo dya qhövli. Xexoj, tutmaqas dya biga.

K i r á a.

(J I S T).



13126

Цена 25 к.

X-5

КРАЙНАЦИЗДАТ.
ЧЕЧОБЛНАЦИЗДАТ „СЕРЛО“.

Магомед Этисевич Яндаров.

„Макажоевский имам“.
на чеченском языке.

г. Грозный, тип. Чечоблациз-
дательства „Серло“.
Чечоблито №337. Тираж 2.000.
Зак. № 182—1931 г.



1-1463048

3-229